

Türk Tarih ve Edebiyatında Ertuğrul Fırkateyni: Tarih ilmi Açısından bir mûammanın Tahlili

Hakan YILMAZ¹

ÖZET

Ertuğrul Fırkateyni, 14 Temmuz 1889 yılında İstanbul'dan yola çıkıp, 4 Haziran 1890 yılında Japonya'ya varmış ve kendisine verilen görevi çok zor şartlarda yerine getirmeyi başarmıştır. Büyük imkansızlıklar içerisinde olsa da Japonya'da ki görevini tamamlayan Ertuğrul Fırkateyni, maalesef geri dönüş yolunda iken Büyük Okyanus'da batmıştır.

Bu çalışmamız, Japonya'da birkaç ay çeşitli temaslarda bulunarak; 16 Eylül 1890 yılında Yokohama'dan yola çıktıktan kısa bir süre sonra Oşima Kayalıkları'nda tayfunu tutularak batan Ertuğrul Fırkateyni'nin vasıta olarak seçilmesinden başlayarak, batma anına kadar yaşanan olayların bir muamma oluşunu ve Tarihi Türk- Japon dostluğunu başlatan bu olayın Türk Tarih ve Edebiyatı'nda hak ettiği değeri göremeyişini, kaynaklardan yola çıkarak taramak ve bir muammaya dönen Ertuğrul Fırkateyni Olayı'nın Tarih ilmi açısından tahlilini yapmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kavramlar: Ertuğrul Fırkateyni, Osmanlı Devleti, Japonya, Tarih, Edebiyat

¹ Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

概要

トルコの歴史と文学におけるエルトゥールルフリゲート：問題の履歴分析

ハカン・イルマズ

エルトゥールルフリゲート艦は、イスタンブール1889年7月14日から出航し、チームのフリゲート艦が立派に非常に困難な状況でその職務を果たさ6月1890年に日本に到達しました。エルトゥールルフリゲートは困難な状況で日本での彼の任務を完了しました。帰り道では、彼は太平洋に沈みました。この研究は、大島の島の近くに1890年9月16日に沈没したトルコのフリゲート艦のキャンペーンの悲劇的な歴史の研究に専念しています。このキャンペーンはトルコ語

日本語友情を開始し、その悲劇的なトレッキングフリゲートエルトゥールルは、トルコと日本の関係の歴史とトルコの文化や文学に深い足跡を残し。

キーワード：フリゲートエルトゥールル、オスマン帝国、日本、歴史、文

GİRİŞ

Mezkûr çalışmamızın amacı, Ertuğrul Fırkateyni ile ilgili bilgi vermek değildir. Amacımız, ilkin hadisenin yaşandığı andan itibaren geçen onca zamana karşın ne Türk tarih yazıcılığı ne de Türk edebiyat literatürünün bu konuyu ele alıp işlememesi durumunun ortaya konulması ; ikinci olarak da mevcut hadisenin popüler tarih metinlerinde “*kaza* veyahut “*facia*” şeklinde ifade edilmesinin hadiseyi daha anlaşılmasız kıldığı gerçeğinin ortaya konulmasıdır.

Türk Tarih yazıcılığı, Ertuğrul Fırkateyni bahsine layıkıyla yer vermemiştir. Bu bahiste ilk eser yazan Deniz Binbaşı Süleyman Nutuki, kendi döneminde gerçekleşen bu hadise için “*facia*” kavramını kullanmış ve dönemin Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın gerekli tedbirleri almaması yönünde onu ve devrin yetkililerini ciddi bir tenkide tabi tutmuştur.² Hadisenin “*kaza*” kavramı eksenli açıklamaları ise “*tüm elden gelenler yapılmış fakat kaçınılmaz kader, böyle tecelli etmiştir*” şeklindeki anlayış, mesnet kabul edilerek yapılmıştır.

Çalışmamızın ana eksenlerinden biri, Türk tarih ve edebiyat literatüründe mevcut hadiseyi aramak ve varsa ortaya koymaktır. Bir diğer uğraşımız ise, yukarıda bahs ettiğimiz “*facia*” ve “*kaza*” koşut görüşlerinin hadiseyi popüler sahada anlaşılır kılmaktan ziyade bir ‘muammaya’ dönüştürdüğünün tespit edilmesidir.

² Geniş bilgi için bakınız . Süleyman Nutuki, *Ertuğrul Fırkateyni Faciası*, Matbaa-i bahriye,İstanbul,1911.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Bu hadisenin bir ‘*muamma*’ya” dönüşme ifadesi, meselenin tarihi bir olay olmasına binaen; Türk tarih yazıcılığının, metodolojik yaklaşımla konuyu bunca zaman tedkik etmemesi nedeniyle vardığımız bir durumdur.

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük’te Arapça bir kavram olarak beyan edilen ‘*muamma*’³ kavramı , ‘*Bilmece; bilinmeyen yada anlaşılmayan şey*’ olarak tanımlanmaktadır. Bu bahisten hareketle fikrimizce Ertuğrul Fırkateyni hadisesi de ‘*bilinmeyen ve yeterince anlaşılmayan şey*’ olarak, zaman kavramı içerisinde sinik boyuta geçmiştir. Onu bu siniklikten kurtararak, tarihi bir olay babında, Türk Tarih ilminin ele alması, meseleyi kuşkusuz daha şeffaflaştıracaktır.

Hadiseye öncelikle tarihi bir olay nazarı ile bakmak ve onu doğru tarihi usullerle tedkik etmek gerekmektedir. Ve bu yolda hareket ederek, tarihin kaçınılmaz bedbahtlığına kurban edilen popüler söylemler ile zihinleri bulandıran ‘*facia*’ mı ; ‘*kaza*’ mı ikilemine son verilmelidir.

Mevcut çalışmamız sırasında öncelikle literatür taraması yapılmış ve Ertuğrul Fırkateyni ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde 76 Arşiv belgesine rastlanmış; bunların ışığında, Olayla ilgili o dönemde verilen Çarkçıbaşı Harty Bey’in ve Müşavir Woods Paşa’nın raporları da incelenmiştir.

Bu konu ile ilgisi olabileceğini düşündüğümüz çeşitli hatıratlar da incelenmiş olup Ertuğrul Fırkateyni olayı ile ilgili yazılan telif eserler de gözden geçirilmiş ve olayla ilgili Japon tarih ve edebiyat literatürüne de başvurulmuştur.

³http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.568c3941b753c8.7131423
/Erişim: 30/12/2015

Özellikle Japon elçilerinin hatıratlarından ve Japon Edebiyatı ile Musikisinde mevcut olay aranmış burada da ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili çeşitli üniversitelerce yayımlanan Yüksek Lisans ve Doktora tezleri incelenmiş, edebiyat literatürü taranmıştır.

a. Son dönem Osmanlı denizciliği ve Ertuğrul Fırkateyni

XIX. yüzyılın son çeyreği dünya diplomasisi açısından sıkıntılı bir dönemdir. Özellikle dönemin Padişahı II. Abdülhamid, donanmayı Haliç'e demirlediği için ciddi anlamda eleştiri almaktadır. Sultan Abdülaziz devrinde İngiltere'den sonra dünyanın ikinci büyük donanması gücüne erişen Osmanlı Donanması'nın II. Abdülhamid devrinde Haliç'e çekilerek yalnızlığa itilmesi ilginç bir durumdur ki bu durumun nedenlerini Deniz Tarihi araştırmacısı Amiral Afif Büyüktuğrul şöyle izah etmektedir:

1-Donanmanın, kendisini de amcası Aziz gibi tahttan indireceği korkusu,

2-Donanmayı yenilemek ve yaşatmak borçlanmak demektir. Osmanlı'nın eski borçlarını temizlemek ve yeniden borçlanmamak arzusu.

3-Ruslara ödün vermek

4-İngilizlerle dost geçinmek⁴

Bunların hepsi geçerli olabilir; ama en geçerli olanı, kurulan donanmanın Osmanlı-Rus harbinde (93 Harbi) hiçbir varlık gösteremeyişidir.⁵ Donanma bu savaşta başarı göstermeyince artık ona yapılan masraflarında gereksiz olduğu kanaati halkta oluşmaya başladı ve böylelikle donanma Haliç'e çekildi.

Osmanlı Devleti 93 harbini(1877-78 Osmanlı Rus Savaşı) müteakiben Rusya karşısında ezik duruma düşmüş ve özellikle İngiltere'nin Rusya'yı, Osmanlı Devleti üzerindeki çıkarları

⁴ Erol Mütercimler, *Ertuğrul Fırkateyni Faciası ve Türk-Japon münasebetlerinin Başlangıcı*, İstanbul,1991,s. 9

⁵ A.g.e. s.9

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

açısından serbest bırakması, Sultan II. Abdülhamid’i bir yandan Almanya’ya yakın politika gütmeye, diğer yandan Meiji ile Uzakdoğu’da yeni bir güç olmaya başlayan Japonya’yla elçilik düzeyinde ilk temaslarda bulunmaya sürüklemiştir. Durum böyle iken Japon İmparatoru’nun dünya devletlerini tanıma gezisi içinde Osmanlı Devleti’nin de yer alması ve Sultan II. Abdülhamid’e mektup yazarak gerek Osmanlı gerek İslam kültür ve Uygarlığı hakkında bilgi edinme meramını iletmesi, Japonya’yı, Osmanlı Devleti nezdinde farklı bir konuma oturtmuştur. 1875 yılında Petersburg’da Japon Sefir Yanagihara Sakimitsu ile Osmanlı Devleti elçisi Şakir Paşa arasında yapılan bir görüşme ilk Osmanlı-Japon ilişkilerinin temelini atmış, bunun ardından Japon İmparatoru Meiji, yeğeni Prens Komatsu’yu 1887 yılında İstanbul’a göndermiş ve Osmanlı Sultanı’na sunduğu Krizantem Nişanı’yla iki ulus arasındaki dostluk kurma isteğini ortaya koymuştur.

Sultan II.Abdülhamid, esasen Japon ilişkilerinden pek umutlu değildir; ama Meiji’nin elçilerine mukabil hem bir iade-i ziyarette bulunmak ve İmparator’a Devlet-i Âli Nişanı’nı sunmak; hem de Rus ve İngiliz ikileminde bir hassas Uzakdoğu dengesi oluşturarak özellikle İngilizlerin kaşındıkları İmamet (Halifelik) meselesine dair tertip edilecek bir yolculukla Müslümanların yoğunlukla yaşadığı bölgelerden geçilip hem Sultan-Halifenin bayrağını dalgalandıracak hem de İngiliz oyunlarını boşa çıkaracaktır. İşte hal böyle iken Osmanlı Donanması’ndan bir eğitim gemisinin Japonya’ya gönderilmesi kararlaştırıldı. Osmanlı gemileri içinde bu seyahate en uygun geminin çeşitli yazışmalar sonunda Ertuğrul Firkateyni olabileceğine karar verildi.⁶ İşte bu şartlarda seçilmiş vasıta olan Ertuğrul Firkateyni nihayet yola çıkmıştır.

Ertuğrul’un Japonya seyahati hem iade-i ziyaret olacak ve hem de iki ülke arasındaki bağları kuvvetlendirecekti. Ayrıca bu gezi sayesinde Deniz Mühendis Okulu (Mekteb-i Fünun-ı Bahriye) mezunu talebeler de yabancı sahilleri görerek bilgi ve tecrübelerini artıracaklardı.

⁶ Yazışmalarla ilgili geniş bilgi için bkz: , a.g.e. s.28-30.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Ertuğrul Firkateyni'ne özellikle eğitim gemisi hüviyetinin verilmek istenmesi dış politikada dikkat çekmemek içindir. Bu gelişmeler esnasında Ertuğrul Firkateyni'nin bu seyahate uygun olmadığı sesleri yükselmeye başlayınca II. Abdülhamid, geminin durumu hakkında etraflı bir rapor hazırlanmasını ister. Raporu hazırlayan teknik komisyon, geminin mükemmel bir tamirat gördüğünü, makinelerinin sağlam, kazanının da üç-dört yıllık bir yolculuğa uygun olduğunu belirtti.⁷

Bahriye Nezareti'nin de bu tür raporlara karşı hazırladığı komisyon raporları vardır. Ertuğrul Firkateyninin sağlam olduğu, gereken bakımının yaptırıldığı Saray'a bildiriliyordu.⁸

Geminin kumandanlığına Miralay Osman Bey tayin edildi. Gemi kaptanlığına da Hint Okyanusu tecrübesi olan Süvari Ali Bey getirilmiştir.⁹ Sonunda Ertuğrul Firkateyni'nin Uzakdoğu'ya seyahati hakkında padişah iradesi çıkınca sefer, 14 Temmuz 1889 yılında İstanbul'dan başladı. Nihayet Ertuğrul Firkateyni, yaşanan bir dizi kazanın ardından çok zorda olsa bu uzun yolculuğu 7 Haziran 1890 yılında Yokohama limanına vararak tamamladı. Geçtiği limanlarda Müslümanların yoğun ilgilerine muhatab olan Ertuğrul Firkateyni, taşıdığı Halife-Sultan'ın sancağını dalgalandırarak Osmanlı Sultanı'nın göğsünü kabartmıştır.

Eylül ayı geldiğinde tüm merasimleri yerine getirerek Sultan II.Abdülhamid'in nişanını Japon İmparatoru'na sunan heyet, dönme hazırlıklarına başlamıştır. Özellikle Osmanlı Devletinde o dönem yaşanan ekonomik sıkıntılar, Ertuğrul Firkateyni'nin seferine de en kesif haliyle yansıyor ve İstanbul'dan çekilen son telgrafla son kez 5000 İngiliz Lirası'nın yollandığı artık bundan sonra para yollanmayacağı ve ivedi olarak bir an önce yola çıkmaları emri veriliyordu. Fakat beklenmedik anda çıkan kolera salgını yolculuğun planlanan zamanda yapılamamasına yol açmış böylece yolculuk gecikmeli olarak Eylül ayının ikinci haftası başlamıştır. İstanbul'un dön emri kabile komutanı Osman Paşa'yı tereddütsüz

⁷ Ertuğrul'un seyahate uygun olmadığı hakkındaki en dikkat çekici raporlardan biri Çarkçıbaşı Harty Bey'in Raporudur. Geniş bilgi için Bkz. Mütercimler, s:31-32

⁸ Bahriye Nezareti'nin Raporu için Bkz. Age. s:32-33

⁹ Ertuğrul Firkateyni'nin personel sayısı hakkında kaynaklarda farklı rakamlar ifade edilmektedir. Geniş bilgi için bkz: Age s: 35 ve Hüsrev Gerede, *Mübarek Ertuğrul Şehitleri ve Muhteşem Anıtları*, İstanbul 413 sayılı Donanma dergisi Eki s: 1 ve 3

yola çıkma fikriyle yüz yüze bırakırken, Japon makamları, başlayan tayfun mevsiminin geçmesi yönünde uyarılarda bulunmuşlardır.

Özellikle ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere çeşitli dedikodulara mahal vermemek için 16 Eylül 1890 yılında Ertuğrul Firkateyni, dönüş yolculuğuna başlamış ve yola çıkmasından çok kısa süre sonra Oşima kayalıkları yakınında tayfuna yakalanarak batmıştır.¹⁰

Ertuğrul Firkateyni'nin batması ile 587 denizci ölmüş 69'u kurtulmuştur. Kafiye komutanı Osman Paşa maalesef bu feci olayda kaybolmuş tüm aramalara karşın bulunamamıştır. Kurtulanlar Japonya'da tedavi edilip 3 ay sonra iki Japon harp gemisiyle İstanbul'a getirilmişlerdir. Böylece Ertuğrul Firkateyni'nin bu yolculuğun vasıtası olarak seçildiği günden beri başlayan muamma özellikle bu batış hadisesiyle daha şiddetli bir hal almış, yaşanan olay, "kaza" ve "facia" ikileminde düğümlenmiştir. "kaza" ve "facia" kavramları Ertuğrul Firkateyni hadisesindeki muammanın temel yapıtaşlarını oluşturmuştur.

Hadise, maalesef bu muammalarla tartışıla gelmiş; fakat Türk Tarihçiliği'nde Ertuğrul Firkateyni hadisesi, hak ettiği inceleme alanı olmayı başaramamıştır. Bu ilgisizlik ve muammadan kaynaklanan bilgi kirliliği, Ertuğrul Firkateyni'ni ve tarihi misyonunu gölgede bıraktığı gibi, başlattığı Türk-Japon dostluğunu da tam olarak anlamamamıza yol açmıştır. Ayrıca kaynağını sosyal hayattan alan ve insanı işleyen edebiyatın özellikle Türk Edebiyatı'nın da bu olaya ilgisiz kalması, dikkatleri çeken başka bir husustur.

b. Büyük Okyanus'ta Batan Ertuğrul Firkateyni Hadisesinin Tarihi Açından Ele Alınması Lüzumu

¹⁰ Ertuğrul Firkateyni'nin Japonya'daki son anları ve dönüş yolculuğuna çıkması ve batma hakkında ki ilk Rapor için Bkz. Mütercimler, s:77-84

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Ertuğrul Firkateyni hadisesinin tarih ilmi açısından ele alınarak modern tedkîkinin yapılması ve konu ile ilgili çıkarımlarda bulunulması gereklidir. Hadisenin ilmi tedkîkinin yapılmamış olması, meseleye dair popüler söylemlerin gelişmesine yol açmış ve konunun bir muammaya dönüşmesinin başat gücünü oluşturmuştur.

Çalışmamızda bulunacağımız ilk çıkarım şudur: Hadisenin, tarih ilmi muvazenesinde ele alınması ve yorumlanması gereklidir. Öyle ki tarih, geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki kesintisiz bir çizgidir. Tarihte olaylar, oldukları anda çevreye saçtıkları sonuçlarla daha ileride yeni olayların tohumunu ekerler. İşte Ertuğrul Firkateyni hadisesi de tarihe mal olmuş bir hadise olarak o dönemden bu güne dek üzerinde çokça söz söylenen bir vakıa olmuştur. Osmanlı Tarihi'nde belki çok fazla bu türden gelişme yaşanmıştır; ama Ertuğrul Firkateyni hadisesini onlardan ayıran farklar mevcuttur.

Zira tarihte olaylar, olguları oluşturur ve her olayın, olguya dönüşme şansı yoktur. İşte Ertuğrul Firkateyni hadisesini, sair firkateyn veya gemi kazalarından ayrıcalıklı kılan, etkilerinin, içtimai, iktisadi, ve siyasi olarak günümüzde dahi iki toplum (Türk-Japon) üzerinde devam ediyor olmasıdır. Yani olgulara kaynaklık eden bir hadisedir.

Buna misal verecek olursak; bu olaya kadar birbirini belki hiç tanımayan iki milletin dostluk bağı kurması '*olgusu*' söylenebilir. Türk-Japon dostluk bağının mimarı, kuşkusuz Ertuğrul Firkateyni hadisesidir.

Yine tüm zorluklara karşın mensubu oldukları kültür dairesini en ciddi biçimde temsil eden Ertuğrul Firkateyni mürettebatı günümüzde bile geçtikleri sahiller ve limanlarda kendilerinden saygı ile bahsedilen birer şerefli insan olma hüviyetine nasıl sahip olduklarını, fazlasıyla ortaya koymuşlardır ki bu da bir kültürün başka ortamlarda değer görmesine ve takdir edilmesine dair bir *olgusal*' örnektir.

İçtimaî hadiselerin gelişimiyle ilgili Hilmi Ziya Ülken şöyle bir tespitte bulunur:

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

“ İnsanın tarihi ve sosyal olaylar karşısındaki durumu, ihtimali bilginin yüksek bir terkip derecesinde yapacağı iradi müdahaledir. İnsan iradi hürlüğü ile çevreye etki edebilir ve sosyal olaylara şekil verebilir.”¹¹

Ülken’in bu açıklamasından hareketle Ertuğrul Firkateyni’nin seçilip gönderilmesinde etkili olan bir iradenin varlığı söz konusudur ki bu irade bazen tüm bilimsel açıklamalara ve daha yüksek erke rağmen aksini iddia ederek bir hadiseyi başlatabilir.

Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa¹²,nın Ertuğrul Firkateyni’ni ısrarla yollamak isteği, duygusal iradi kararın ifadesinden başka bir şey değildir. Geminin yollanmasında duygusal iradi karar ifademiz, özellikle geminin yolculuğa elverişli olmayışını her fırsatta dile getiren mezkur müşavirlerin raporlarına rağmen ki bu konuda en etkili raporlardan birini Woods Paşa yazmış ve istenirse Ertuğrul’un bu yolculuğu yapamayacağını bilimsel olarak ispat dahi edebileceğini Saraya bildirmiştir.¹³

Yine bilindiği üzere esasen makine ve kazanlarının bu yolculuğu kaldıramayacağına dair geminin Çarkçıbaşı Harty Bey tarafından verilen rapora rağmen Bahriye Nazırı Hasan Hüsnü Paşa’nın ısrarla ve inatla bu yolculuğa çıkmasına sebep olduğu Ertuğrul Firkateyni’nin yola çıktıktan sonrada geri gelmesinin sağlanmaya çalışıldığını görüyoruz. Mesala Süveyş kanalında işte Woods Paşa’nın da bahsini ettiğimiz raporu bu nevidendir.¹⁴

Gerçekten Ertuğrul Firkateyni’nin önce ısrarla yollanmak istenip kaza yapmaya ve arzalar vermeye başladığının görülmesi üzerine ısrarla geri çağırılması çok ilginçtir. Bu geri çağırılmalar kaptan Osman Paşa tarafından sürekli tehir edilmiştir. Osman Paşa gibi tecrübeli

¹¹ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji*, İstanbul 1943,s: 159-171

¹² Hasan Hüsnü Paşa, en uzun süre Bahriye Nazırlığı görevinde bulunan zat olup fikrimizce Ertuğrul Firkateyni hadisesi’nin kilit ismidir. Sultan II. Abdülhamid döneminin Mevlevi sufi bir aydını olan ve çağının Evliya Çelebisi olarak adlandırılan Aşçı İbrahim Dede hatıralarında , Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa ile ilgili ilginç tespitlerde bulunmaktadır. Bkz. Aşçı İbrahim Dede, *Aşçı Dede’nin Hatıraları*, Çok Yönlü Bir Sûfinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı I-IV. haz. Mustafa Koç-Eyüp Tanrıverdi, 2006,İstanbul: Kitabevi.

¹³ BOA Y.PRK. MYD. 9/77 nolu arşiv belgesi, Woods Paşa’nın Ertuğrul Firkateyni ile ilgili kanaatine dair vesikadır.

¹⁴ Selman Soydemir, *Osmanlı Donanması’nda Yabancı Müşavirlerin Etkileri* (18 ve 19. Yüzyıllar),İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007,s:113-114

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

bir denizcinin de niçin böyle bir tavır takındığı izah edilmeğe muhtaç bir konudur. Almış olduğu her görevi layığıyla ifa etmeyi başarmış bir kişiliğe sahip olan Osman Paşa'nın bu görevi de hayatı pahasına büyük bir cesaretle yerine getirdiği kanaati taşımaktayız.

Tüm bu raporlara ve uyarılara rağmen Hasan Hüsnü Paşa'nın yine bildiğini yapması ve toplattığı komisyona Ertuğrul Fırkateyni sağlamdır raporu verdirtmesi duygusal hareket etmenin en açık ifadesi olduğu gibi bu konuda yine bazı çevrelerin Sultan Abdülhamid'e Kuran-ı Kerim'in Kehf Suresi 71. Ayeti'nin sunularak önden bakımsız bir gemi yollamanın daha az dikkat çekeceğini ve adeta arkadan daha bakımlı bir geminin yola çıkacağı beklentisinin yaratılması düşüncesi, belki ileride bu olaya "kaza" denmesinin mistik mesnetlerini oluşturacaktır. Maalesef bu mesnetler tedbirsizliğin mazereti olamayacak hatta bu yolla yaşanan olaya "kaza" yakıştırmasında bulunanlar, yine Kurân-ı Kerim'in Nisa/71, 102; Tevbe /50; Yusuf /100 ayetlerinde geçen "Tedbir" kavramına göre tedbirsizlik örneği sayılabilecek hataya düşmüşlerdir. Çünkü gerekli tedbirler alınmamış bunun sonucunda da yüzlerce insanın hayatı son bulmuştur. Ertuğrul Fırkateyni meselesine biz, dikkatlerden kaçmayacağı gibi "olay" diyoruz. Oysa bu gelişmenin tarihte iki uçlu bir problem olduğu bazı çevrelerin bu gelişmeye ısrarla "kaza"; bazılarının ise "facia" demeleri gerçekten meseleyi anlaşılır kılmaktan ziyade bir muammaya sevk etmektedir. "Kaza" ve "facia" ikileminde muammaya dönüşen Ertuğrul Fırkateyni hadisesi için , ne kadere sığınarak "kaza" demek, ne de Bahriye Nazırı'na kızarak "facia" demek tarih ilmi açısından yeterli bir açıklama olamaz. Meselenin ciddi bir biçimde tarihi kritiği yapılarak içtimai, siyasi, iktisadi, dini, şahsi etmenlerle ele alınması kuşkusuz onu daha anlaşılır kılacaktır. Oysa hadisenin yaşandığı dönemlerde bu olay, belki dönemin şartları gereği belki siyasi irade gereği belki de önceki alışılmış olumsuzlukların devamı gibi algılanarak üzerinde durulmamıştır.

Tarihi olaylarda muamma olasılığı, o olayın gelişim gösterdiği komplikasyonlarla yakından ilişkilidir. İçtimai, siyasi, dini gibi birçok sebep hadiseler üzerinde müessirdir. Yine Sultan II. Abdülhamid, deniz politikasını anlatırken adeta Sultan Aziz devrinde ülkede

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

başlayan İngiliz denizci-müşavir geleneğini de eleştiriyor ve bu durumun Fransızlarla İngilizleri bizimle sürtüşmeye ittiğini ifade ediyordu. Ve düşüncesini şöyle dile getiriyordu:

*“Donanmayı Haliç’e çekirdim ve böylece Fransız ve İngilizlere Akdeniz’de kendileri ile boy ölçüşmeye niyetim olmadığını anlatmış oldum. Gerçekten bu tedbir İngilizlerle Fransızları bizimle uğraşmaktan uzak tutmuştur.”*¹⁵

Sultan Abdülhamid’in bu atağı Osmanlı’ya belki kısa süreli bir manevra kazandırmışsa da bu durumun olumsuz sonuçları belli bir müddet sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle o dönemler de Osmanlı Bahriyesi’nde hizmet veren yabancı müşavirler çok önemli başarılarla imza atmışlardır. Hobart ve Woods Paşaların ifa ettikleri görevler ve özellikle donanmaya işlerlik kazandırma gayretleri çok açıktır.¹⁶

Gerçi bu isimler faydalı olmuşlarsa bile yabancı kökenli oluşları ve ülkeleriyle ilişkilerini kesememeleri belki II. Abdülhamid’de onlara karşı bir güven bunalımı yaratmış olabilir; ama bir yandan da bunları çok yüksek rütbelerle ödüllendirmesi tarihi açıdan bir tezat oluşturmaktadır. Özellikle Woods Paşa’nın Donanmanın Haliç’e çekilip manevra kabiliyetinin kısıtlanmasında ortaya koyduğu eleştiriler gibi Ertuğrul Firkateyni’nin de daha yolculuğa çıkmadan önce ve yolculuğu sırasında Süveyş’te kaza yapmasının ardından Mabeyn’e sunduğu rapor çok ilginçtir. Sultan II. Abdülhamid, donanmayı her ne kadar Haliç’te tutmuşsa da donanmanın aslında çürütülmesini temenni etmemiştir. Oysa dönemin bürokratik işleyişi Sultanı bu konuda yetersiz ya da yanlış bilgilendirmiş ve bu hususta Saray’ı, ciddi sorunlardan habersiz kılmıştır; ki aslında her şeye hakim olduğu düşünülen Sultan’ın bürokratik olarak kuşatılmışlığının açık bir göstergesidir.

Ertuğrul Firkateyni hadisesinin Türk tarih literatüründe bilimsel olarak incelenmemesi, yüksek öğretim müfredatları dâhil orta öğretim tarih ders kitaplarında da kendine yer bulamamasının temel nedenidir. Oysa Japonya’da çeşitli okul kitaplarında dahi Ertuğrul

¹⁵ İsmet Bozdağ, *Sultan Abdülhamid’in Hatıra Defteri*, İstanbul, 1986,s.71

¹⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Soydemir, Age s:6, 93, 94,

Fırkateyni hadisesine yer verilmesi maalesef Japonların meseleyi bizden daha bilimsel mantıkla yakaladıklarının bir göstergesidir.¹⁷

Ülkemizde özellikle 2000’li yıllarla birlikte başlayan tarih anlayışı ve dış diplomaside Türk-Japon ilişkilerinin daha sıkı olarak yürütülmesi meseleye bakış açımızı değiştirmiş özellikle önemli bir bilim adamı olan Tufan Turanlı ve ekibinin başlattığı ‘‘Ertuğrul Fırkateyni Çalışmaları’’ ve bu çalışmalarda elde edilen maddi eserler, modern tarih ilmine ciddi veriler sağlamıştır.¹⁸

Japonya’nın 2003 yılını Türk yılı; Türkiye’nin de 2010 yılını Japon yılı ilan etmesi, Türk -Japon ilişkilerinin günümüzde daha iyi noktalara geldiğinin ve iki ülke arasında daha güçlü kültürel, siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerin artmasının önünü açmıştır. Kuşkusuz bu kardeşliğin mimarı Ertuğrul Fırkateyni’dir.

c.Ertuğrul Fırkateyni Hadisesinin Türk Edebiyatında ki durumuna dair

Çalışmamızda yukarıda izah ettiğimiz ilk çıkarım, mevcut hadisenin bunca zaman tarih ilmi açısından tedkik edilmemiş olmasının popüler tarih metinlerde oluşturduğu ‘‘muamma’’ durumudur.

İkinci çıkarımımız ise Türk edebiyat literatürü üzerinden durum tespitidir. Bilindiği gibi ana temasını halkın yaşantısı, duygu ve düşünceleri üzerinden ilham alarak kurgulayan edebiyat yazını, edebiyatın öznelere dediğimiz yazarlar ve şairler vasıtasıyla toplum hayatında vuku bulan hadiseleri genelde nesir ve nazım olarak kurgulamışlardır.

¹⁷ Ertuğrul Olayı’nın Japon ders kitaplarında yer almasına ilişkin Bkz.Sabah Gazetesi, 07 Ağustos 2012, Salı

¹⁸ <http://www.ertugrul.jp/erisim> 01/07/2015

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Konumuz açısından Türk Edebiyatı'nda Ertuğrul Fırkateyni hadisesi ile ilgili bir literatür taraması yaptığımızda bu olayın uzun zaman ele alınmamış olduğunu görüyoruz. Bu durum Türk edebiyatı açısından ciddi bir eksikliktir. Taradığımız Edebiyat literatürü kaynaklarında bu olaya ait işlenmiş yazına rastlanmaması çok ilginçtir.¹⁹

Ama buna karşın Japon Edebiyatı'nda Ertuğrul Fırkateyni ile ilgili şiir olarak yazılıp sonra bestelenen eserler olduğu gibi kitabelerin de dikilmiş olması hayranlık vericidir. *Şöyle ki:*

-Rüzgâr Tanrısı hiddetlenince koca gemi de güçsüz oldu,
-Delegeler şehit düştülerse de dostluğumuzun temeli oldu,
-Hatırasını taşa oyuyoruz taziyemizi sunuyoruz.

*Nippon İmparatorluğu kuruluşunun 2551 (1891) yılı
Meici devrinin 24. yılı.*

Kitabeyi yazan: Vakama Valisi İşii

Kitabeyi Türkçe'ye çeviren: Prof. Koci Okubo"²⁰

Hasılı Türk edebiyatı'nın tüm yazım türlerinde bundan böyle Ertuğrul Fırkateyni hadisesi üzerine eserler verilmesini temenni etmekteyiz.

¹⁹ Türk Edebiyatı literatüründe Ertuğrul Fırkateyni temalı olarak öncelikle nesir tarzı eserler taranmış ve 2000'li yıllara gelinceye değin herhangi bir eser ile karşılaşılmamıştır. Ertuğrul Fırkateyni'yle ilgili özellikle 2000'li yıllardan itibaren yazılan belli başlı romanlar : Erdoğan Şimşek, *Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Fırkateyni*, İstanbul,2005; Şimşek, *Gurbette Sevda Göz Yaşları, Ertuğrul Fırkateyni*, Ankara 2008; Erdal Güven, *Abülhamid'in Hüzün Gemisi*, İstanbul 2008; Yasemin Bülbül, *Son Saltanat Ertuğrul*, İstanbul 2012 'dir. . Bir diğer adım olarak konunun nazım eserler literatüründeki taranması yapılmış ve bu hususta özellikle Türk şiir antolojileri ve tarihi divanlar esas alınmıştır. Bu konuda taranan eserler: Fahri Ersavaş, *Hamasi Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul,1997;*Adile sultan Divanı*, Düzenleyen Hikmet Özdemir, Ankara 1996;Ataol Behramoğlu, *Büyük Türk Şiiri Antolojisi*(iki cilt),İstanbul,2001'dir. Destan tarzı olarak ise kazadan kurtulan Serdümen Hakkı Efendinin köyüne döndükten sonra tüm yaşadıklarını destan olarak yazdığı bir eser vardır; Serdümen Hakkı Efendi, *Ertuğrul Fırkateyni Destanı*, Yayına Hazırlayan: H.S. Koz, Atlas Tarih Yayınevi, 2011,İstanbul; Ayrıca Hakan Yılmaz'ın *Ata Ertuğrul'dan Fırkateyn Ertuğrul'a* adlı yayımlanmamış destan tarzı bir eseri mevcuttur. Tiyatro ve piyes tarzı eser olarak ise 120 yıl gibi bir süre bu olay Türk edebiyatında, Behçet Necatigil'in Ertuğrul Fırkateyni'nin seyir defterini tutan şair *Ali Ruhi Bey'in hayatını konu alarak Ertuğrul olayını anlattığı 1 Kasım 1973* tarihinde tamamlanan bir radyo piyesi dışında kendine yer bulamamıştır. Bu meyanda gözümüzden kaçan herhangi bir çalışma var ise bu tamamen bizim eksikliğimiz olarak addedilmelidir.

²⁰ Bu konuda yazılmış olan Japon şiirleri ve bestelenmiş şarkılarla ilgili geniş bilgi için bkz: www.denizce.com/ erişim 01/07/2015

SONUÇ

Sonuç olarak; İster “kaza” ister “facia” denilsin, Ertuğrul Firkateyni hadisesi, her şeyden önce tarihi bir olaydır. Ve bilimsel olarak Türk Tarihçiliği’nde ele alınarak incelenmesi gereklidir. Umuyoruz ki bu türden incelemeler yapıp Tarih öğretiminde meselenin işlenmesi günümüz Türk insanının Ertuğrul Firkateyni ile ilgili olan bilgisini arttıracacağı gibi kafalarda var olan muammalara da son verecektir.

Özellikle 2005’li yıllardan itibaren daha sıkı gelişen Türk-Japon diplomasisi bağlamında Türk–Japon kardeş şehir projelerini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin desteklemesi ve Mersin’de, Japonya’daki Ertuğrul Anıtı’nın bir benzerinin dikilmesi, bizi Ertuğrul Firkateyni hadisesinin daha iyi anlaşılması yönünde son derece umutlandırmıştır. Ayrıca 2000’li yıllarda Ertuğrul Firkateyni ile ilgili Türk Edebiyatı’nda çeşitli eserlere rastlamamız da bu dönemde kazanılan ivmenin sonucu olsa gerektir. Japonların günümüzde bir Ertuğrul Firkateyni filmi projesi vardır. Ayrıca yine Japonların Ertuğrul Firkateyni anısına İstanbul’a Sakura çiçekleri getirip ekmeleri mezkûr olayın zihnimize her daim canlı kalabilmesine olanak sağlayan unsurlardandır.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

BELGE

Arşiv Kaynakları, Başbakanlık Osmanlı Arşivi,
Y.PRK. MYD. 9/77 Nolu Belge –vd.

TELİF ESERLER

Aşçı İbrahim Dede, 2006, Aşçı Dede'nin Hatıraları, Çok Yönlü Bir Sûfinin Gözüyle Son Dönem Osmanlı Hayatı I-IV. haz. Mustafa Koç-Eyüp Tanrıverdi, Kitabevi, İstanbul
Behramoğlu, Ataol, 2001, Büyük Türk Şiiri Antolojisi, (iki cilt), İstanbul
Bozdağ, İsmet ,1986, Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri, İstanbul
Bülbül, Yasemin,2012, Son Saltanat Ertuğrul, İstanbul
Ersavaş, Fahri,1997, Hamasi Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul
Güven, Erdal,2008, Abülhamid'in Hüzün Gemisi, İstanbul
Hüsrev Gerede, Mübarek Ertuğrul Şehitleri ve Muhteşem Anıtları, İstanbul 413 sayılı Donanma dergisi Eki

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

- İnci, Tefvik, 1953,Deniz Tarihimizin Şeref Sayfaları, Donanma dergisi eki, İstanbul
- Mütercimler, Erol, 1991, Ertuğrul Firkateyni Faciası ve Türk-Japon münasebetlerinin Başlangıcı, İstanbul
- Nutku, Süleyman, 1911, Ertuğrul Firkateyni Faciası, Matbaa-i bahriyei İstanbul
- Özdemir, Hikmet, 1996, Adile Sultan Divanı, Ankara
- Serdümen Hakkı Efendi, 2011, Ertuğrul Firkateyni Destanı, Yayına Hazırlayan: H.S. Koz, Atlas Tarih Yayınevi,İstanbul
- Soydemir, Selman,2007, Osmanlı Donanması'nda Yabancı Müşavirlerin Etkileri (18 ve 19. Yüzyıllar),İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Şimşek, Erdoğan, 2005, Uzakdoğu Elçisi Ertuğrul Firkateyni, İstanbul
- Şimşek, Erdoğan, 2008, Gurbette Sevda Göz Yaşları, Ertuğrul Firkateyni, Ankara
- Ülken, Hilmi Ziya,1943, Sosyoloji, İstanbul

GAZETE VE DERGİLER

- 07 Ağustos 2012, Salı Sabah gazetesi,
Deniz Kuvvetleri Dergisi, sayı 484
Deniz Kuvvetleri Dergisi, sayı 547

İNTERNET KAYNAKLARI

- www.denizce.com/ erişim 02/07/2015
www.ertugrul.jp/ erişim 05/10/2015

АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

<http://www.hurriyet.com.tr/ertugrul-sehitleri-japonyada-anildi-14923254> erişim /06/12/2015

<http://www.ahmetakyol.net/ertugrul-faciasi> erişim /02/12/2015

<https://www.youtube.com/watch?v=eIwUV5gooDU> erişim 05/12/2015

http://issuu.com/tigin6580/docs/tarih_projesi_ertugrul erişim 02/12/2015

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.568c3941b753c8.7131423 /erişim: 30/12/2015